

Sąd Rejonowy w Kielcach

EWA POSŁOWSKA
ORCID: 0009-0009-1930-5692
ewa.poslowska@wp.pl

Posiedzenia zdalne w sprawach cywilnych jako odpowiedź na sytuację kryzysową wywołaną przez COVID-19

Remote Hearings in Civil Cases as a Response to the Crisis Situation Caused
by COVID-19

WPROWADZENIE

Wprowadzenie stanu epidemii spowodowało zakłócenie funkcjonowania wielu instytucji publicznych, w tym także sądów. W okresie od 13 do 31 marca 2020 r. wiele sądów powszechnych pozostawało zamkniętych na podstawie zarządzeń prezesów, działających w oparciu o art. 22 § 1 pkt 1 i art. 54 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹. Wydawane były jedynie decyzje w sprawach pilnych, zdefiniowanych w art. 14a ust. 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych², m.in. takich jak: wniosek o zastosowanie, przedłużenie, zmianę i uchylenie tymczasowego aresztowania; odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką; przesłuchanie przez sąd osoby w trybie zabezpieczenia dowodu lub co do której zachodzi obawa, że nie będzie można jej przesłuchać na rozprawie; rozpoznanie wniosku restrukturyzacyjnego i prowadzone po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego; ogłoszenie upadłości oraz prowadzone po ogłoszeniu upadłości. Ścisły lockdown w całym kraju obowiązywał od 31 marca

¹ Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070, ze zm.

² Dz.U. 2020, poz. 374, ze zm., dalej: ustawa covidowa.

do 11 kwietnia 2020 r.³. Wdrożenie środków ochrony sanitarnej, wprowadzenie obowiązku noszenia maseczek i dezynfekcji pomieszczeń, przystosowanie sal rozpraw poprzez zaopatrzenie ich w pleksi oddzielające sędziego i protokolanta od reszty sali, ograniczenie liczby osób, jakie mogły jednocześnie przebywać w sali rozpraw zgodnie z metrażem sali i liczbą osób, jaka mogła przebywać w pomieszczeniu w przeliczeniu na metr kwadratowy powierzchni, organizacja pracy sekretariatów w taki sposób, by ograniczyć możliwość osobistej styczności wszystkich pracowników wydziału w jednym czasie oraz zminimalizować ryzyko wzajemnych zakażeń i rozprzestrzeniania się wirusa – wszystkie te środki zaradcze pozwoliły na usprawnienie działania sądów, nie tylko w sprawach pilnych. Przeprowadzenie rozprawy bądź posiedzenia jawnego nadal wiązało się jednak z dużym zagrożeniem epidemicznym, dlatego ustawodawca poszukiwał dodatkowych rozwiązań, które miały usprawnić pracę sądów w stanie zagrożenia epidemicznego.

Odpowiedzią na sytuację kryzysową było wprowadzenie możliwości przeprowadzania rozpraw zdalnych w postępowaniu cywilnym w oparciu o przepisy ustawy covidowej. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę oceny nowych przepisów w kontekście realizacji zasad rzetelnego procesu. Ze względu na ramy objętościowe artykułu skoncentrowano się głównie na zasadzie jawności postępowania, jedynie sygnalizując problemy i wątpliwości co do zgodności procedowania z pozostałymi aspektami zasady rzetelnego procesu. Zastosowana została głównie metoda dogmatyczna i prawno-porównawcza.

WPROWADZENIE POSIEDZEŃ ZDALNYCH DO PROCEDURY CYWILNEJ

Instytucja e-posiedzeń sądowych, czyli posiedzeń sądu, które mogą zostać przeprowadzone na odległość przy użyciu urządzeń technicznych przekazujących obraz i dźwięk (wideokonferencja), oraz instytucja e-postępowania dowodowego były jednymi z pierwszych przejawów postępującego procesu informatyzacji postępowania sądowego. Obecnie przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁴ dają prawną możliwość odbywania posiedzeń poza budynkiem sądu. Przepis art. 151 § 2 k.p.c.⁵ stanowi, że przewodniczący może zarządzić przeprowadzenie posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających jego przeprowadzenie na odległość. W takim

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 566).

⁴ T.j. Dz.U. 2021, poz. 1805, ze zm., dalej: k.p.c.

⁵ Art. 151 § 2 i 3, dodany ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1311), wszedł w życie 8 września 2016 r.

przypadku uczestnicy postępowania mogą brać udział w posiedzeniu sądowym, gdy przebywają w budynku innego sądu i dokonywać tam czynności procesowych, a przebieg czynności procesowych transmituje się z sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie do miejsca pobytu uczestników postępowania oraz z miejsca pobytu uczestników postępowania do sali sądowej sądu prowadzącego postępowanie. Przed wejściem w życie powyższego przepisu posiedzenia sądowe co do zasady mogły odbywać się tylko w budynku sądu, za wyjątkiem sytuacji określonych w art. 151 § 1 k.p.c., czyli gdy czynności sądu musiały być wykonane w innym miejscu (np. oględziny nieruchomości) albo gdy odbycie posiedzenia poza budynkiem sądu ułatwiałoby przeprowadzenie sprawy bądź też przyczyniało się do znacznego obniżenia kosztów. Poza wyszczególnionymi przez ustawodawcę kategoriami spraw posiedzenia sądu nie mogły odbywać się poza budynkiem sądu. Nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, która weszła w życie 8 września 2016 r., była kolejnym etapem informatyzacji postępowania cywilnego, umożliwiającym przeprowadzenie całego postępowania w trybie wideokonferencji. Przeprowadzenie telekonferencji w celu przeprowadzenia czynności procesowych zakłada jednak konieczność udania się do budynku sądu w innym miejscu niż sąd prowadzący postępowanie. Już wtedy postulatem *de lege ferenda* było dążenie do wprowadzenia funkcjonalności pozwalającej stronom postępowania na udział w posiedzeniu sądu bez konieczności wychodzenia z kancelarii profesjonalnego pełnomocnika czy też z własnego mieszkania⁶.

Od czasu wejścia w życie art. 151 § 2 k.p.c. w żadnym sądzie w Polsce nie przeprowadzono posiedzenia jawnego na odległość, mimo że stosowano z powodzeniem przepis art. 235 § 2 k.p.c., czyli dowód na odległość. Przeszkodą we wprowadzeniu do praktyki sądownictwa cywilnego posiedzenia jawnego odmiejscowionego były względy natury organizacyjnej. Stosowanie tego przepisu wymaga bowiem „użyczenia” sali rozpraw dla stron i ich pełnomocników w budynku sądu w ich miejscu zamieszkania, aby mogli się połączyć z sądem prowadzącym postępowanie w sprawie, który ma swoją siedzibę w innym mieście⁷.

POSIEDZENIA ZDALNE W CZASIE PANDEMII COVID-19 – PRAKTYCZNE PROBLEMY

Sposób procedowania przewidziany w art. 151 § 2 k.p.c. okazał się niewystarczający w sytuacji kryzysowej wywołanej przez COVID-19, ponieważ i tak

⁶ L. Łuczak-Noworolnik, A. Żebrowska, *Przeprowadzenie rozprawy i postępowania dowodowego drogą elektroniczną – założenia, cele, przyjęte rozwiązania*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 3 (dodatek specjalny).

⁷ J. Gołaczyński, A. Zalesińska, *Nowe technologie w sądach na przykładzie wideokonferencji i składania pism procesowych i doręczeń elektronicznych w dobie pandemii COVID-19*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 12.

wymagał od uczestników postępowania udania się do budynku sądu. W odpowiedzi na zaistniałą sytuację w nowelizacji ustawy covidowej⁸ dodany został art. 15 zzs¹, w którym ustawodawca wprowadził możliwość prowadzenia rozprawy/posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie ich na odległość z jednoczesnym przekazem obrazu i dźwięku, z tym że osoby w nich uczestniczące nie musiały przebywać w budynku sądu. W przypadku wystąpienia szczególnych okoliczności także członkowie składu, z wyjątkiem przewodniczącego i referenta sprawy, mogli brać udział w posiedzeniu zdalnym, jeżeli prezes sądu tak zarządził.

Celem wprowadzonej zmiany było usprawnienie pracy sądów w okresie epidemii i bezpośrednio po nim. W porównaniu do obowiązujących dotychczas przepisów rozszerzono możliwość procedowania w ramach tzw. rozprawy odmiejszczonej, z użyciem środków porozumiewania się na odległość⁹. Przepis art. 15 zzs¹ wszedł w życie 16 maja 2020 r. i miał znaleźć zastosowanie w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich, w sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. W kolejnej nowelizacji ustawy covidowej¹⁰ tak rozbudowany opisowy sposób procedowania zdefiniowany został przez ustawodawcę jako posiedzenia zdalne. Zniesiony został wymóg konieczności uzyskania zarządzenia prezesa w celu umożliwienia członkom składu orzekającego przeprowadzenia rozprawy, korzystając z połączenia zdalnego bez konieczności przebywania w budynku sądu.

Przepis art. 15 zzs¹ ustawy covidowej statuował zasadę obowiązkowych posiedzeń zdalnych i prymat takiego sposobu prowadzenia postępowania nad rozprawą stacjonarną. Brzmienie przepisu nie pozostawiało sądowi swobody w decydowaniu, czy rozprawa powinna być przeprowadzona w formie tradycyjnej czy też w formie posiedzenia zdalnego, lecz narzucało zasadę, że rozprawę lub posiedzenie jawne przeprowadza się jako posiedzenia zdalne. Ustawodawca określił, że od przeprowadzenia posiedzenia zdalnego można odstąpić tylko w przypadku, gdy rozpoznanie sprawy na rozprawie lub posiedzeniu jawnym jest konieczne, a ich przeprowadzenie w budynku sądu nie wywoła nadmiernego zagrożenia dla zdrowia osób w nich uczestniczących. O uznaniu posiedzenia zdalnego jako dominującej formy rozpoznania sprawy cywilnej może świadczyć

⁸ Art. 46 pkt 21 ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020, poz. 875).

⁹ Sejm RP, Uzasadnienie autopoprawki do rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, druk sejmowy nr 344A, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/ECD8B1ED5A174A1FC-125855800592FA9/%24File/344-A.pdf> (dostęp: 4.11.2023).

¹⁰ Art. 4 pkt 1 ustawy z dnia 8 maja 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021, poz. 1090).

także przewidziana w art. 15 zzs¹ pkt 2 ustawy covidowej regulacja pozwalająca skierować sprawę przez przewodniczącego na posiedzenie niejawne w celu rozpoznania sprawy, jeżeli przeprowadzenie rozprawy mogłoby wywołać nadmierne zagrożenie dla zdrowia osób w niej uczestniczących, nie można przeprowadzić jej na odległość, a żadna ze stron nie sprzeciwiła się przeprowadzeniu posiedzenia niejawnego w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia ich o skierowaniu sprawy na posiedzenie niejawne. Tematyka przeprowadzania postępowania na posiedzeniach niejawnych bez konieczności przeprowadzenia rozprawy nie jest jednak przedmiotem niniejszego opracowania, dlatego wątek ten nie będzie szerzej omawiany. Decyzję co do tego, czy rozprawa powinna się odbyć w formie posiedzenia zdalnego czy też w formie tradycyjnej, pozostawiono sędziemu referentowi. Do niego należała ocena, czy przeprowadzenie rozprawy w budynku sądu nie narazi zdrowia stron postępowania bądź członków składu orzekającego. Pomocne w tym zakresie mogły być systematycznie publikowane dane statystyczne dotyczące liczebności zachorowań w danym województwie czy np. liczba uczestników postępowania.

Sytuacja wywołana stanem epidemii doprowadziła zatem do skonstruowania przez ustawodawcę modelu organizacji posiedzenia jawnego bądź rozprawy bez konieczności udawania się do budynku sądu, a z wykorzystaniem urządzeń technicznych przekazujących obraz i dźwięk. Po wprowadzeniu powyższej regulacji pojawiły się obawy, czy przepis ten nie będzie przepisem martwym, tak jak w przypadku art. 151 § 2 k.p.c. Praktyka pokazała, że tak się nie stało, a posiedzenia zdalne na trwałe wpisały się do procedury cywilnej. Obawy powodowane były głównie przyczynami technicznymi. Jak z każdą nowością, początkowo zarówno sędziowie, jak i pełnomocnicy procesowi oraz strony postępowania bardzo sceptycznie podchodzili do możliwości zdalnego uczestniczenia w rozprawie. Przeszkodą czy utrudnieniem był brak ujednoczenia i wskazówek technicznych co do sposobu przeprowadzenia połączenia zdalnego. Sprzęt techniczny funkcjonujący w sądach musiał być dostosowany do przeprowadzenia rozprawy zdalnej. Także strony miały obawy, czy zdołają połączyć się zdalnie z sądem i czy będą mogły sprawnie uczestniczyć w rozprawie.

Obawy i problemy z prowadzeniem rozpraw zdalnych były wspólne dla wszystkich krajów objętych pandemią. Podczas odbywającego się od listopada 2020 r. do lutego 2021 r. seminarium międzynarodowego zorganizowanego przez CEELI Institute in Prague¹¹, którego celem była wymiana doświadczeń pomiędzy sędziami z różnych krajów Europy Centralnej i Wschodniej, okazało się, że z tymi samymi problemami borykali się nie tylko sędziowie z Polski, ale też z Węgier, Czech, Chorwacji, Bułgarii czy Serbii. Efektem czteromiesięcznych spotkań seminaryjnych było opracowanie praktycznego poradnika do przeprowadzania

¹¹ CEELI Institute, <https://ceeliinstitute.org> (dostęp: 4.11.2023).

rozpraw zdalnych¹². Na pierwszy plan, w początkowym okresie wprowadzenia posiedzeń zdalnych, wysunęły się problemy techniczne, słaba jakość połączeń internetowych, brak koniecznego wyposażenia sal sądowych (laptopy z połączeniem do Internetu, głośniki itp.) oraz zapewnienie bezpieczeństwa łączy.

Mankamentem był brak generalnych zasad co do sposobu procedowania oraz zasad zachowania stron, pełnomocników i świadków, a także kwestie dotyczące strojów urzędowych składu sędziowskiego, adwokatów i radców. Przepis art. 84 § 1 ustawy z dnia 21 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹³ wskazuje, że sędzia na rozprawie i posiedzeniu z udziałem stron, odbywającym się w budynku sądu, używa stroju urzędowego. Strojem urzędowym sędziego jest toga, a sędziego przewodniczącego na rozprawie lub posiedzeniu także nakładany na kołnierz togi łańcuch z wizerunkiem orła. Niewątpliwie posiedzenia zdalne, w których część osób uczestniczy zdalnie, a część bierze udział w rozprawie tradycyjnej, należy traktować jako odbywające się w budynku sądu. Zasadę taką należałoby przyjąć także w przypadku, gdy wszystkie strony biorą udział w posiedzeniu zdalnym, ponieważ i taki sposób organizacji posiedzenia wymaga obecności składu orzekającego w budynku sądu. Dopóki bowiem nie jest przeprowadzona digitalizacja akt sądowych, nie jest możliwe w praktyce przeprowadzenie posiedzenia zdalnego, gdy skład sędziowski przebywa poza budynkiem sądu. Dodatkowo *ratio legis* omawianego przepisu wskazuje, że wymóg używania stroju urzędowego nie dotyczy innych czynności procesowych przeprowadzanych przez sąd (np. oględzin), lecz powinien być zachowany podczas rozprawy, niezależnie od tego, w jakiej formie jest ona przeprowadzana. Rozprawa zdalna powinna być traktowana jak klasyczna rozprawa sądowa odbywająca się w budynku sądu. W przypadku stroju urzędowego adwokatów i radców prawnych wątpliwości takie nie powstają, gdyż ustawodawca wyraźnie wskazał, że strojem urzędowym adwokatów i radców prawnych biorących udział w rozprawach sądowych jest toga¹⁴.

Ponadto pojawiały się trudności związane z porozumiewaniem się strony i pełnomocnika, w szczególności jeżeli strona była pozbawiona wolności, a także wątpliwości, czy w trakcie czynności procesowych mógł być obecny pracownik zakładu karnego i pełnomocnik osadzonego, czy też pełnomocnik powinien połączyć się zdalnie z innego urzędnika, co z kolei uniemożliwiałoby bezpośredni kontakt strony i pełnomocnika podczas czynności procesowych. Sąd musiał

¹² CEELII Institute, *Practical Guidelines for Remote Judging*, <https://ceeliinstitute.org/resource/practical-guidelines-for-remote-judging> (dostęp: 4.11.2023).

¹³ T.j. Dz.U. 2023, poz. 217.

¹⁴ § 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 listopada 2000 r. w sprawie określenia stroju urzędowego adwokatów biorących udział w rozprawach sądowych (Dz.U. 2000, nr 112, poz. 1183); § 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 listopada 2000 r. w sprawie określenia stroju urzędowego radców prawnych biorących udział w rozprawach sądowych (Dz.U. 2000, nr 112, poz. 1184).

wpracować sposób procedowania, który by zapewniał właściwą identyfikację tożsamości strony bądź świadków, oraz prowadzić czynności procesowe ze zwróceniem szczególnej uwagi na to, czy nikt nie wpływa na treść zeznań stron/świadków: czy przesłuchiwana osoba znajduje się sama w pomieszczeniu, z którego zeznaje, czy nie korzysta z notatek lub uprzednio przygotowanej wersji zeznań, czy są to zeznania spontaniczne.

Z uwagi na brak szczegółowych regulacji decyzje w wątpliwych kwestiach pozostawione były członkom składu orzekającego, który musiał czuwać nad prawidłowym przebiegiem rozprawy lub posiedzenia jawnego. Podczas tradycyjnej rozprawy przewodniczący składu orzekającego w celu zachowania porządku na sali rozpraw może używać młotka i krążka rezonansowego, jeżeli znajdują się na wyposażeniu sądu¹⁵. Nasuwa się pytanie, czy w razie zakłócania porządku posiedzenia zdalnego sędzia powinien mieć możliwość np. wyciszenia świadka? Kwestia ta pozostaje nadal nieuregulowana. Wydaje się, że byłby to dopuszczalny sposób dyscyplinowania świadków/stron postępowania, ale konieczne jest, by zostali oni pouczeni o takiej ewentualności przed rozpoczęciem przesłuchania.

Wskazywano także na potencjalne zagrożenie dostępu do sądu osobom wykluczonym cyfrowo, które nie dysponują sprzętem umożliwiającym nawiązanie połączenia zdalnego albo umiejętnościami w obsłudze połączenia zdalnego. Okoliczność ta szybko została dostrzeżona przez ustawodawcę, gdyż już w nowelizacji art. 15 zzs¹ ustawy covidowej, która weszła w życie 3 lipca 2021 r., przewidziana została regulacja uprawniająca stronę lub osobę wezwaną do złożenia wniosku o zapewnienie jej możliwości udziału w posiedzeniu zdalnym w budynku sądu (wniosek najpóźniej na 5 dni przed wyznaczonym terminem posiedzenia zdalnego)¹⁶. W przypadku zgłoszenia takiej potrzeby sąd był obowiązany zapewnić stronie zarówno urządzenia techniczne umożliwiające nawiązanie połączenia zdalnego, jak i pomoc techniczną w celu nawiązania połączenia. W praktyce niezmiernie rzadko zdarzało się, by strona występowała z podobnym wnioskiem. Najczęściej w przypadku trudności korzystała z pomocy fachowego pełnomocnika bądź osób z kręgu rodziny lub znajomych.

POSIEDZENIA ZDALNE W CZASIE PANDEMII COVID-19 A ZASADA JAWNOŚCI POSTĘPOWANIA

Opisane wyżej praktyczne aspekty i problemy związane z funkcjonowaniem posiedzeń zdalnych nasuwały wątpliwości co do tego, czy taki sposób

¹⁵ § 111 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 8.11.2022, poz. 2514).

¹⁶ Art. 46 pkt 21 ustawy o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2.

procedowania spełnia wymogi rzetelnego procesu, a w szczególności zasady jawności postępowania.

Według przepisu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP¹⁷ każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Przepis ten przewiduje jedną z najistotniejszych gwarancji ładu prawnego i przestrzegania prawa. Podobne unormowania zawarto w aktach prawa międzynarodowego. Według art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹⁸ każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. W art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych¹⁹ przewidziano, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych. W Kodeksie postępowania cywilnego zasada jawności została sformułowana w art. 9 § 1 zd. 1, a skonkretyzowana w art. 148 § 1. Regułą jest, że rozpoznanie spraw odbywa się jawnie, a ograniczenia tej zasady muszą mieć oparcie w przepisach szczególnych²⁰. Zasada jawności sprawia, że wymiar sprawiedliwości staje się widzialny, co pozwala budować zaufanie obywateli do sądów zarówno wyższej, jak i niższej instancji²¹.

Jawność postępowania przewidziana w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP stanowi element treści prawa do sądu. W orzecznictwie konstytucyjnym utrwaliło się pojmowanie prawa do sądu jako trójelementowej konstrukcji, na którą składają się: prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia postępowania przed sądem – organem o określonej charakterystyce (właściwym, niezależnym, bezstronnym i niezawisłym); prawo do odpowiedniego ukształtowania postępowania sądowego, zgodnie z wymaganiami sprawiedliwości i jawności; prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd. Jednym z elementów tradycyjnie wymienianych w ramach prawa do sądu

¹⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, ze zm.).

¹⁸ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).

¹⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).

²⁰ Wyłączenie jawnego rozpoznania sprawy i wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia w postępowaniu procesowym przewidują: art. 148¹, art. 191¹ § 3, art. 341, art. 374, art. 391¹ § 1, art. 398¹¹, art. 424¹⁰ zd. 2, art. 505¹⁷, art. 505²³ i art. 753² k.p.c.

²¹ W. Miszewski, *Jawność w procesie cywilnym w związku z przepisami kodeksu postępowania cywilnego*, „Nowe Prawo Cywilne” 1933, nr 1.

jest więc prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, które ma stanowić gwarancję uzyskania sprawiedliwego rozstrzygnięcia, a tym samym zapewnić ochronę praw dochodzonych przed sądem²². Jawność postępowania pod względem podmiotowym może być rozpatrywana jako jawność wewnętrzna (w stosunku do stron postępowania) oraz względem całego społeczeństwa (publiczności), a więc niezależnie od stosunku do rozpoznawanej sprawy, czyli tzw. jawność zewnętrzna²³. Pod względem przedmiotowym jawność zewnętrzna obejmuje „rozpoznawanie spraw”, które mają się odbywać „jawnie”. Należy przez to rozumieć jawność posiedzeń sądowych, jawność rozpatrzenia sprawy oraz jawność rozstrzygnięcia sprawy²⁴.

Przynajmniej w początkowej, najtrudniejszej fazie epidemii SARS-CoV-2 wstęp publiczności na rozprawy był mocno ograniczony, wręcz zupełnie uniemożliwiony, a tym samym dochodziło do naruszeń zasady jawności postępowania w aspekcie zewnętrznym. Do budynku sądu wpuszczane były wyłącznie strony postępowania i świadkowie, a zarządzenia prezesów sądów zabraniały wstępu publiczności na rozprawy. Dopiero z chwilą stabilizacji sytuacji epidemicznej sytuacja ta ulegała stopniowym zmianom. W przypadku posiedzeń zdalnych w początkowych miesiącach obowiązywania art. 15 zzs¹ ustawy covidowej osoby spoza kręgu stron/uczestników postępowania nie miały możliwości uczestniczenia w rozprawie. Stopniowo prezesi poszczególnych sądów wydawali zarządzenia, publikowane na internetowych stronach sądów, informujące o możliwości uczestnictwa w posiedzeniu zdalnym w przypadku wystąpienia z takim wnioskiem. W piśmiennictwie pojawiały się liczne głosy krytyczne pod adresem ustawodawcy, któremu zarzucano nieuzasadnione ograniczanie konstytucyjnej zasady jawności postępowania²⁵, wskazując między innymi, że w przypadku posiedzeń zdalnych nie sposób mówić o celowości ograniczenia jawności zewnętrznej z uwagi na ochronę zdrowia uczestników. Zgodnie z art. 31 ust. 3

²² Zob. wyrok TK z dnia 27 maja 2008 r., SK 57/06, OTK-A 2008, nr 4, poz. 63; wyrok TK z dnia 24 października 2007 r., SK 7/06, OTK-A 2007, nr 9, poz. 10; wyrok TK z dnia 11 czerwca 2002 r., SK 5/02, OTK-A 2002, nr 4, poz. 41.

²³ A. Kościółek, *Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2018, s. 39.

²⁴ P. Grzegorzczak, K. Weitz, *Komentarz do art. 45, [w:] Konstytucja RP, t. 1: Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1141; K. Flaga-Gieruszyńska, P. Osowy (red.), *System Postępowania Cywilnego, t. 3A: Postępowanie przed sądem pierwszej instancji w procesie cywilnym. Podmioty postępowania*, Warszawa 2024.

²⁵ M. Świder, *Posiedzenia zdalne w trybie art. 15zsz¹ KoronawirusU w kontekście prawa do rzetelnego procesu*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 19; J. Litowski, *Zakres zmian art. 15zsz¹ ustawy z 2.3.2020 r. – uwagi na tle stanu prawnego obowiązującego od 3.7.2021 r.*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 2. Zagadnienie związane z granicą swobody prawodawcy w zakresie ograniczania praw jednostki porusza także M. Florczak-Wątor (*Niekonstytucyjność ograniczeń praw i wolności jednostki wprowadzonych w związku z epidemią COVID-19 jako przesłanka odpowiedzialności odszkodowawczej państwa*, „Państwo i Prawo” 2020, z. 12).

Konstytucji RP i wyrażonej tam zasady proporcjonalności należy bowiem ocenić, czy ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw są rzeczywiście celowe, niezbędne i proporcjonalne. W wyroku z dnia 19 maja 1998 r. Trybunał Konstytucyjny zaznaczył, że brzmienie tego przepisu (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) jednoznacznie wskazuje, iż ocena konstytucyjności każdego unormowania, stanowiącego ograniczenie zakresu korzystania z wolności i praw jednostki, musi dotyczyć nie tylko spełnienia konstytucyjnych przesłanek przyjętego ograniczenia, lecz również aspektu formalnego, czyli ustawowej rangi przedmiotowego aktu normatywnego²⁶. Oznacza to, że o ile sama ustawowa ranga unormowania ograniczeń statusu jednostki nie wystarcza dla uznania ich merytorycznej zasadności, która podlega weryfikacji w zakresie spełnienia przesłanek przyjętego ograniczenia, o tyle *a contrario* brak zachowania ustawowej formy dla ograniczeń wolności i praw musi prowadzić do dyskwalifikacji danego unormowania jako sprzecznego ze wskazaną normą art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W świetle cytowanego orzeczenia zarządzenia prezesów sądów wykluczające lub ograniczające udział publiczności w posiedzeniach jawnych należy ocenić jako niedopuszczalne, prowadziły bowiem de facto do ograniczenia konstytucyjnie zagwarantowanego prawa do jawnego rozpatrzenia sprawy. W ten sposób osoby postronne zostały pozbawione możliwości uczestniczenia w posiedzeniach sądowych, których jawność nie została wyłączona²⁷.

POSIEDZENIA ZDALNE W PROCEDURZE CYWILNEJ W CZASIE POSTPANDEMICZNYM

Z dniem 16 maja 2022 r. odwołany został na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stan epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2²⁸. Jednocześnie ogłoszono stan zagrożenia epidemicznego, który od dnia 1 lipca 2023 r. już nie obowiązuje²⁹. Zgodnie z treścią art. 15 z.zs¹ ustawy covidowej przepis dotyczący posiedzeń zdalnych obowiązywał jeszcze w ciągu roku od odwołania stanu epidemii.

Ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw³⁰ dokonano swego

²⁶ Wyrok TK z dnia 19 maja 1998 r., U 5/97, OTK 1998, nr 4, poz. 46.

²⁷ A. Kościółek, *Jawność posiedzeń sądowych w postępowaniu cywilnym w dobie pandemii COVID-19*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 5.

²⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2022 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. 2022, poz. 1027).

²⁹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 czerwca 2023 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. 2023, poz. 1118).

³⁰ Dz.U. 2023, poz. 1860, zob. art. 1.

transponowania przepisu art. 15zsz¹ ustawy covidowej dotyczącego przeprowadzania posiedzeń zdalnych do Kodeksu postępowania cywilnego, głównie poprzez nowelizację art. 151 k.p.c. i innych opisanych niżej przepisów. Zmiany te weszły w życie z dniem 14 marca 2024 r. Z tym dniem zostały też uchylone przepisy art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 1 i 2 oraz ust. 2 i 3 ustawy covidowej³¹.

Do art. 151 k.p.c. dodane zostały paragrafy od 3 do 9, a do chwili ich wejścia w życie nadal obowiązywały przepisy ustawy covidowej o posiedzeniach zdalnych.

Regulacja art. 151 § 3–9 k.p.c. niewątpliwie oparta jest o treść art. 15 zsz¹ ustawy covidowej, a dodatkowo wprowadza regulacje będące odpowiedzią na zgłaszane w doktrynie zastrzeżenia, jak również niejako implementuje rozwiązania wynikające z praktyki wypracowanej przez ponad trzy lata obowiązywania art. 15zsz¹ ustawy covidowej.

Przed wszystkim prawodawca odstąpił od zasady prymatu posiedzenia zdalnego nad rozprawą tradycyjną, która to zasada de facto nie znalazła odzwierciedlenia w rzeczywistości. Nadal bowiem rozprawy tradycyjne stanowiły znaczącą większość w porównaniu do posiedzeń zdalnych. Założeniem jest, że sąd będzie prowadził rozprawę na sali sądowej, do której zagwarantowany będzie swobodny wstęp dla wszystkich stron i osób wezwanych, a niektórzy z uczestników mogą przebywać poza budynkiem sądu, o ile wyrażą taką wolę. W przeciwieństwie do rozwiązań wprowadzonych ustawą covidową zasadą ma być jednocześnie, że strona każdorazowo może stawić się na sali rozpraw, a zdalny udział w posiedzeniu jest jej przywilejem³².

O tym, jaka będzie forma rozprawy, decydować będzie sąd z urzędu albo na wniosek osoby, która ma uczestniczyć w posiedzeniu i wskazała adres poczty elektronicznej. Literalne brzmienie przepisu wskazuje, że może to być wniosek zarówno strony postępowania, jak i świadka, który miałby być przesłuchiwany, jak również np. biegłego, który został wezwany do stawiennictwa na rozprawie. Sędziemu została pozostawiona swoboda w zakresie decyzji o sposobie przeprowadzenia posiedzenia zdalnego – czy będzie to posiedzenie zdalne zdefiniowane w art. 15 zsz¹ ustawy covidowej, czy też posiedzenie zdalne przeprowadzone w sposób przewidziany w art. 151 § 2 k.p.c. (określona osoba może wziąć udział w posiedzeniu zdalnym tylko wtedy, gdy będzie przebywać w budynku innego sądu). Wzywając na posiedzenie zdalne, sąd zobligowany jest także do poinformowania jego uczestników o możliwości stawiennictwa na sali sądowej

³¹ Art. 28 ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw.

³² Sejm RP, Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3216, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/E437C668E9708454C12589AA0072F440/%24File/3216.pdf> (dostęp: 4.11.2023).

lub zgłoszenia zamiaru zdalnego udziału w posiedzeniu, a także poucza, że zamiar ten należy zgłosić najpóźniej na 3 dni robocze przed terminem rozprawy. Strona może zgłosić zamiar uczestniczenia w rozprawie zdalnej również mailowo bądź telefonicznie; ważne jest to, by wskazała przy tym adres poczty elektronicznej, na który zostaną przesłane dane umożliwiające zalogowanie się na posiedzenie zdalne (art. 151 § 5 k.p.c.). Regulacja art. 151 § 8 k.p.c. daje przewodniczącemu instrumenty mające zagwarantować zachowanie powagi sądu. W celu zapewnienia sprawnego przebiegu posiedzenia zdalnego, jeżeli zachowanie strony nie będzie licować z powagą sądu bądź budzić wątpliwości co do prawidłowości przeprowadzonych czynności, sąd może zobowiązać tę osobę do osobistego stawiennictwa na sali sądowej.

Ponadto uregulowana została kwestia uczestnictwa w posiedzeniu zdalnym osób pozbawionych wolności. Ustawodawca w art. 151 § 4 k.p.c. pozostawił przewodniczącemu decyzje w zakresie sposobu nawiązywania połączeń zdalnych z takimi osobami oraz dotyczące tego, czy osadzeni powinni być doprowadzani na rozprawę do budynku sądu, by zapewnić im bezpośredni kontakt z pełnomocnikiem. To sędzia decyduje, czy osoba pozbawiona wolności będzie uczestniczyć w czynnościach procesowych wyłącznie w ramach posiedzenia zdalnego, a w przypadku posiedzeń zdalnych bierze w nich udział także przedstawiciel zakładu karnego lub aresztu śledczego oraz pełnomocnik strony, jeżeli został ustanowiony. Przepis ten będzie miał również odpowiednie zastosowanie do osób objętych postępowaniem terapeutycznym na podstawie odrębnych przepisów.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na nowelizację art. 235¹ i 263¹ k.p.c. Dodane zostało zdanie drugie art. 235¹ k.p.c. – we wniosku można także wskazać, czy strona domaga się przeprowadzenia dowodu w ramach posiedzenia zdalnego. Strona będzie miała możliwość sprzeciwienia się przesłuchaniu świadka poza salą sądową w ramach posiedzenia zdalnego. Warunkiem jest złożenie takiego sprzeciwu nie później niż w terminie 7 dni od uzyskania informacji o zamiarze przeprowadzenia dowodu w taki sposób. Wówczas sąd jest zobligowany do wezwania świadka do osobistego stawiennictwa na sali sądowej (art. 263¹ k.p.c.). Regulacja ta daje stronom możliwość wpływania na sposób przeprowadzenia postępowania dowodowego, a sprzeciw co do przesłuchania świadka nie jest obwarowany uzasadnieniem, np. szczególnymi okolicznościami. Brzmienie przepisu art. 263¹ k.p.c. nie uzależnia uwzględnienia stanowiska strony od jakichkolwiek przesłanek, natomiast obliuguje sąd do wezwania świadka do przesłuchania na rozprawie na sali sądowej. Na podstawie art. 304 k.p.c. przepis będzie miał też zastosowanie do przesłuchania strony.

Dodatkowo w odniesieniu do biegłych przewidziano, że sąd zarządzi przeprowadzenie czynności z udziałem biegłego na sali sądowej na uzasadniony wniosek strony albo jeżeli wiarygodność opinii przedstawianej w ramach posiedzenia zdalnego budzi wątpliwości (art. 284 § 3 k.p.c.).

Ustawodawca wprowadził również regulację, która ma być odpowiedzią na zgłaszane zarzuty pod kątem łamania zasady jawności postępowania w przypadku przeprowadzenia rozprawy bądź posiedzenia jawnego w trybie zdalnym. Ustawodawca nie zdecydował się wprowadzić na transmitowanie posiedzenia zdalnego w czasie rzeczywistym, lecz umożliwił osobom zainteresowanym udział w posiedzeniu zdalnym po uprzednim zgłoszeniu chęci uczestnictwa i przesłaniu adresu poczty elektronicznej. W art. 151 § 5 zd. 4 k.p.c. znajduje się zapis, że treść tego paragrafu ma odpowiednie zastosowanie do uczestników zgłaszających swój udział w posiedzeniu w charakterze publiczności lub osób zaufania. Jest to regulacja bardzo enigmatyczna, niemniej w przypadku zgłoszenia chęci uczestnictwa w posiedzeniu zdalnym najpóźniej na 3 dni robocze przed wyznaczonym terminem posiedzenia osoba zainteresowana może zgłosić taki zamiar i wówczas sąd jest zobligowany poinformować ją o sposobie przyłączenia się do posiedzenia zdalnego. Pojawia się też kwestia tego, czy sąd może zdecydować w celu zachowania porządku lub sprawnego połączenia, że możliwe jest uczestnictwo tylko określonej liczby osób z publiczności. Wydaje się, że tak, podobnie jak przed nowelizacją z dnia 7 lipca 2023 r., kiedy to mógł w drodze porządkowych zarządzeń ograniczyć liczbę publiczności. Przepis § 91 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości – Regulamin urzędowania sądów powszechnych pozwala prezesowi sądu na ograniczenie liczby publiczności poprzez wydanie kart wstępu na salę rozpraw w razie przewidywanego przybycia licznej publiczności. Należy mieć także na względzie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, które nie przewidują całkowicie wolnego wstępu na salę rozpraw. Przepis art. 152 k.p.c. wyłącza z obecności na sali sądowej osoby małoletnie i uzbrojone, chyba że uzyskają zgodę przewodniczącego, a także osoby, które mają być przesłuchane jako świadkowie, nie mogą być obecne na sali przed złożeniem zeznań. W przypadku wniosku o dostęp do posiedzenia zdalnego, aby nie dopuścić do naruszenia zasady jawnego postępowania, odmowa przesłania danych do logowania osobie zainteresowanej uczestnictwem w posiedzeniu zdalnym mogłaby być uzasadniona jedynie względami formalnymi (tylko osoby pełnoletnie i te, które nie będą następnie przesłuchiwane w charakterze świadka) bądź porządkowymi. O ile to drugie kryterium jest zrozumiałe w przypadku rozprawy na sali sądowej, o tyle uzasadnienie odmowy dostępu do posiedzenia zdalnego z uwagi na zbyt dużą liczbę osób łączących się zdalnie może budzić wątpliwości. Sąd powinien gwarantować dostęp do łącza zdalnego nieograniczonej liczbie osób, a ewentualne przeszkody techniczne (jakość łączy internetowych) nie powinny uzasadniać odmowy przesłania danych do połączenia zdalnego dla publiczności. Jeżeli zachowanie osób obecnych podczas posiedzenia zdalnego w charakterze publiczności zakłóca powagę, spokój lub porządek czynności sądowych, wówczas może to stanowić podstawę do odmowy udzielenia dostępu na posiedzenie zdalne na kolejny termin rozprawy.

Umożliwienie dostępu publiczności do posiedzeń zdalnych z jednej strony gwarantuje jawność posiedzeń również w aspekcie jawności zewnętrznej, z drugiej zaś nie można zapominać, że taki sposób dostępu publiczności może się wiązać z zagrożeniem dla prywatności uczestników postępowania. O ile bowiem w trakcie rozprawy tradycyjnej przewodniczący ma możliwość decydowania o nagrywaniu rozprawy, o tyle nie ma nad tym kontroli w przypadku posiedzeń zdalnych³³. Obowiązek podania adresu poczty elektronicznej daje możliwość zindywidualizowania osoby uczestniczącej w posiedzeniu w charakterze publiczności; może też wpływać dyscyplinująco na takie osoby w zakresie zachowania porządku podczas przeprowadzania czynności procesowych bądź w razie nieuprawnionego bądź niewłaściwego rozpowszechniania obrazów czy treści, o których dowiedziały się podczas rozprawy zdalnej.

Pewną formą dyscyplinowania uczestników postępowania może być także zapis art. 151 § 8 k.p.c., który nakłada na osobę biorącą udział w posiedzeniu zdalnym przebywającą poza budynkiem sądu obowiązek poinformowania sądu o miejscu, w którym przebywa. W razie odmowy podania wskazanej informacji lub jeżeli zachowanie tej osoby budzi uzasadnione wątpliwości co do prawidłowego przebiegu czynności z jej udziałem, sąd może wezwać tę osobę do osobistego stawiennictwa na sali sądowej.

W nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 7 lipca 2023 r. rozstrzygnięte zostały również wątpliwości natury praktycznej co do zachowania porządku podczas rozprawy zdalnej przy odbieraniu przyrzeczenia od świadka. Dodane do art. 269 k.p.c. zdanie drugie stanowi, że przewodniczący może zwolnić osoby pozostające poza salą sądową z obowiązku powstania, jeżeli wykonanie obowiązku nie licowałoby z powagą czynności lub mogłoby niekorzystnie wpłynąć na jakość utrwalenia obrazu i dźwięku z tej czynności.

Ponadto wprowadzony został zapis art. 151 § 9 k.p.c., mający na celu standaryzację warunków technicznych posiedzenia zdalnego, które mają być ujednolicone i określone w drodze obwieszczenia na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej. Umożliwi to stronom właściwe przygotowanie sprzętu pod kątem wymagań technicznych, aby zminimalizować niedogodności połączenia zdalnego z sądem.

³³ Przepis art. 9¹ k.p.c. zezwala stronom na utrwalanie przebiegu posiedzenia i innych czynności sądowych za pomocą urządzeń rejestrujących dźwięk i nie jest do tego wymagane zezwolenie sądu, natomiast należy o tym uprzedzić sąd. Sąd może zakazać rejestracji dźwięku, jeżeli posiedzenie odbywa się przy drzwiach zamkniętych lub sprzeciwia się temu względ na prawidłowość postępowania. Nagrywanie obrazu możliwe jest tylko za zgodą sądu prowadzącego postępowanie, który czuwa nad prawidłowym przebiegiem rozprawy. Brak w tym zakresie szczegółowych regulacji, ale w praktyce zgoda taka jest wydawana jedynie wtedy, gdy strony postępowania wyrażą na to zgodę z uwagi na ochronę ich prywatności.

Ustawa nowelizująca wprowadza też możliwość przeprowadzenia posiedzenia mediacyjnego w trybie zdalnym, jeżeli strony wyrażą na to zgodę (art. 183¹¹ zd. 3 k.p.c.).

PODSUMOWANIE

Na przykładzie regulacji dotyczących posiedzeń zdalnych można zaobserwować, że rozwiązania zastosowane w czasie pandemii COVID-19 wpłynęły na ukształtowanie przepisów, które będą obowiązywać także w postpandemicznej rzeczywistości. Zapewne możliwość przeprowadzania posiedzeń zdalnych i tak pojawiłaby się w procedurze cywilnej, gdyż już od kilkunastu lat można obserwować stopniowy proces digitalizacji postępowania sądowego³⁴, niewątpliwie jednak sytuacja kryzysowa wywołana pandemią przyspieszyła ten proces.

Zastrzeżenia zgłaszane w piśmiennictwie po wejściu w życie przepisów ustawy covidowej, a także praktyka wypracowująca rozwiązania pojawiających się problemów w stosowaniu nowych przepisów znalazły przynajmniej częściowo odzwierciedlenie w znowelizowanych i przedstawionych wyżej przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Pomimo początkowych obaw i sceptycyzmu wobec swoistej innowacji praktyka pokazała, że posiedzenia zdalne na trwałe wpięły się do procedury cywilnej, czego wyrazem jest znowelizowane brzmienie art. 151 k.p.c. Ustawodawca przewidział instrumenty, które mają być odpowiedzią na zgłaszane wątpliwości co do poszanowania szeroko rozumianej zasady rzetelnego procesu, zwłaszcza zasady jawności posiedzeń. Oczywiście praktyka zweryfikuje, na ile przewidziana w art. 151 § 5 k.p.c. regulacja zapewni dostęp publiczności do udziału w posiedzeniach jawnych, niemniej przepis ten daje osobie, która chce wziąć udział w posiedzeniu w charakterze publiczności, prawną możliwość. Pewnym utrudnieniem może być konieczność uprzedniego zgłoszenia chęci uczestnictwa w rozprawie i przesłanie adresu poczty elektronicznej, ale zdaje się to być konieczne w celu właściwego zorganizowania przebiegu rozprawy.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Flaga-Gieruszyńska K., Osowy P. (red.), *System Postępowania Cywilnego*, t. 3A: *Postępowanie przed sądem pierwszej instancji w procesie cywilnym. Podmioty postępowania*, Warszawa 2024.

³⁴ Na przykład elektroniczne postępowanie upominawcze, elektroniczne księgi wieczyste i rozszerzany katalog podmiotów uprawnionych do składania elektronicznych wniosków wieczystoksięgowych, e-doręczenia dla fachowych pełnomocników itp.

- Florczak-Wątor M., *Niekonstytucyjność ograniczeń praw i wolności jednostki wprowadzonych w związku z epidemią COVID-19 jako przesłanka odpowiedzialności odszkodowawczej państwa*, „Państwo i Prawo” 2020, z. 12.
- Gołaczyński J., Zalesińska A., *Nowe technologie w sądach na przykładzie wideokonferencji i składania pism procesowych i doręczeń elektronicznych w dobie pandemii COVID-19*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 12.
- Grzegorzczak P., Weitz K., *Komentarz do art. 45*, [w:] *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Kościółek A., *Jawność posiedzeń sądowych w postępowaniu cywilnym w dobie pandemii COVID-19*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 5.
- Kościółek A., *Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2018.
- Litowski J., *Zakres zmian art. 15zzs¹ ustawy z 2.3.2020 r. – uwagi na tle stanu prawnego obowiązującego od 3.7.2021 r.*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 2.
- Łuczak-Noworolnik L., Żebrowska A., *Przeprowadzenie rozprawy i postępowania dowodowego drogą elektroniczną – założenia, cele, przyjęte rozwiązania*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 3 (dodatek specjalny).
- Miszewski W., *Jawność w procesie cywilnym w związku z przepisami kodeksu postępowania cywilnego*, „Nowe Prawo Cywilne” 1933, nr 1.
- Świder M., *Posiedzenia zdalne w trybie art. 15zzs¹ KoronawirusU w kontekście prawa do rzetelnego procesu*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 19.

Źródła internetowe

- CEELII Institute, <https://ceeliinstitute.org> (dostęp: 4.11.2023).
- CEELII Institute, *Practical Guidelines for Remote Judging*, <https://ceeliinstitute.org/resource/practical-guidelines-for-remote-judging> (dostęp: 4.11.2023).
- Sejm RP, Uzasadnienie autopoprawki do rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, druk sejmowy nr 344A, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/ECD8B1ED5A174A1FC-125855800592FA9/%24File/344-A.pdf> (dostęp: 4.11.2023).
- Sejm RP, Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3216, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/E437C668E9708454C12589AA0072F440/%24File/3216.pdf> (dostęp: 4.11.2023).

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, ze zm.).
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 listopada 2000 r. w sprawie określenia stroju urzędowego adwokatów biorących udział w rozprawach sądowych (Dz.U. 2000, nr 112, poz. 1183).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 listopada 2000 r. w sprawie określenia stroju urzędowego radców prawnych biorących udział w rozprawach sądowych (Dz.U. 2000, nr 112, poz. 1184).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 8.11.2022, poz. 2514).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2022 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. 2022, poz. 1027).

- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 14 czerwca 2023 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. 2023, poz. 1118).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 566).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1805, ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070, ze zm.; t.j. Dz.U. 2023, poz. 217).
- Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1311).
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2020, poz. 374, ze zm.).
- Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020, poz. 875).
- Ustawa z dnia 8 maja 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021, poz. 1090).
- Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 1860).

Orzecznictwo

- Wyrok TK z dnia 19 maja 1998 r., U 5/97, OTK 1998, nr 4, poz. 46.
- Wyrok TK z dnia 11 czerwca 2002 r., SK 5/02, OTK-A 2002, nr 4, poz. 41.
- Wyrok TK z dnia 24 października 2007 r., SK 7/06, OTK-A 2007, nr 9, poz. 10.
- Wyrok TK z dnia 27 maja 2008 r., SK 57/06, OTK-A 2008, nr 4, poz. 63.

ABSTRACT

Crisis situation induced by the pandemic caused by the SARS-CoV-2 coronavirus has influenced the way of organization of hearings in civil cases. Undoubtedly, the possibility of remote meetings that was introduced by the Act on special solutions related to the prevention, counteracting and combating of COVID-19, other infectious diseases and crisis situations caused by them, was a novelty in Polish civil procedure. The main research intention of the article was to assess the impact of the regulation caused by the crisis situation on the current wording of the provisions of civil procedure. Following the amendment of the Civil Procedure Code of 7 July 2023, the provisions of the Covid Act were implemented in this area into the Civil Procedure Code. The article focused on assessing the impact of civil proceedings with the use of remote hearings on the implementation of the principles of fair trial, in particular the principle of open proceedings. Risks associated with the use of sentencing that have arisen in practice and ways of avoiding them have also been identified.

Keywords: remote hearings; COVID-19; organization of the hearing; civil procedure

ABSTRAKT

Sytuacja kryzysowa wywołana pandemią spowodowaną przez koronawirusa SARS-CoV-2 wpłynęła na sposób procedowania w sprawach cywilnych w zakresie organizacji rozpraw i posiedzeń jawnych. Niewątpliwie możliwość przeprowadzania posiedzeń zdalnych, wprowadzona

ustawą o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, stanowiła swoiste novum względem dotychczas obowiązujących przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Głównym zamierzeniem badawczym artykułu była ocena wpływu regulacji wywołanej sytuacją kryzysową na aktualne brzmienie przepisów procedury cywilnej. Po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 7 lipca 2023 r. doszło do swoistej implementacji przepisów ustawy covidowej w omawianym zakresie do Kodeksu postępowania cywilnego. W artykule skoncentrowano się na ocenie wpływu procedowania w sprawach cywilnych z zastosowaniem rozpraw zdalnych na realizację zasad rzetelnego procesu, w szczególności zasady jawności postępowania. Wskazane zostały także zagrożenia związane z wykorzystaniem rozpraw zdalnych, jakie pojawiły się w praktyce, i sposoby ich uniknięcia.

Słowa kluczowe: posiedzenia zdalne; COVID-19; organizacja rozprawy; postępowanie cywilne